

**СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА СЛУЖБА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ЯК СУБ'ЄКТ
ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ СТУДЕНТІВ**

У статті подано модель якісно нового підрозділу ВНЗ, діяльність якого базується на дії програм навчального характеру, акцентується на особистому і соціальному розвитку молоді, зі штатною одиницею – соціальний педагог ВНЗ. Представлено результати досліджень ставлення студентства до проблеми здорового способу життя.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про недосконалість спеціальних досліджень щодо валеологічного виховання учнів середніх шкіл та студентської молоді. Практика підтверджує потребу у науковому обґрунтуванні та методичній розробці проблеми. У зв'язку з цим проблема формування здорового способу життя є надзвичайно актуальною, пов'язана із сучасними соціальними запитами формування валеологічної свідомості громадян нашої держави, культури здоров'я особистості [1: 191]. Наукова новизна даної роботи полягає в тому, що вона містить найновіші дані відносно стану проблеми формування здорового способу життя студентів Житомирського державного університету імені Івана Франка та Житомирського інституту медсестринства, що в цілому відображають реалії сьогодення щодо означеної проблеми та є обґрунтованим доказом потреби існування соціально-педагогічної служби вищого навчального закладу як суб'єкту формування здорового способу життя студентів та функціонування соціального педагога як штатної одиниці навчального закладу тощо.

Метою роботи є доведення того, що проблема формування ЗСЖ студентів вимагає застосування інноваційних підходів, які, використовуючи накопичений позитивний досвід, дадуть змогу реалізувати потенціал нових структурних підрозділів ВНЗ у процесі виховання студентської молоді.

Обов'язковим компонентом нової системи освіти мають бути знання про формування, збереження, зміцнення здоров'я, гігієнічне виховання населення. Цей компонент зробить можливим врахування принципово нових, валеологічних вимог до всього змісту освіти, формування валеологічної свідомості молоді, культури здоров'я, яка включає фізичні, психічні, духовні та соціальні складові [2: 191].

Пошук ефективних шляхів формування здорового способу життя – проблема міждисциплінарна, тому історіографія з даної проблеми є широкою. Вона охоплює монографічні та наукові праці, енциклопедичні статті та статті в наукових збірках, підручники, посібники; скажімо, даному питанню присвятили свої дослідження філософи Е. Бабаян, Е. Бахтель; психологи В. Бітенський, М. Бурно, А. Личко; соціологи А. Габіані, Я. Гданський, С. Дідковський; медики Г. Апанасенко, Т. Бойченко та інші [3: 90]. Загальні теоретичні питання здорового способу життя розглянуто в роботах А. Апанасенка, С. Бондаревського, О. Дубогай та ін.; змістовий бік проблеми виховання навичок здорового способу життя докладно розкривається В. Артемоновим, В. Моченовим, Р. Басвським [4: 118].

Дана робота містить найновіші дані відносно стану проблеми формування здорового способу життя серед студентів Житомирського державного університету імені Івана Франка та Житомирського інституту медсестринства, що в цілому відображають реалії сьогодення щодо означеної проблеми та є обґрунтованим доказом потреби існування соціально-педагогічної служби вищого навчального закладу як суб'єкту формування здорового способу життя студентів та соціального педагога ВНЗ як штатної одиниці навчального закладу.

Факт вступу до вищого навчального закладу зміцнює віру молоді людини у власні сили, здібності, народжує надію на нове, цікаве. Водночас на першому та другому курсах досить часто виникає питання про правильність вибору професії, спеціальності, що супроводжується розчаруванням [5: 108-113]. А відірваність від сім'ї, зміна соціального статусу, навчальні навантаження, сучасна ситуація в Україні стимулює частину молодих людей до атрибутів модного і стильного життя, ознакою чого в уяві багатьох нерідко є вживання алкогольних напоїв, тютюнопаління, залучення до наркотичних та токсичних речовин [6: 85].

До дослідження була залучена молодь переважно 1988 – 1989 р.н. (219 осіб), середнього (57,3%) та вище середнього рівня достатку (34,3%), які задоволені своїм матеріальним становищем (47,1%), своїм здоров'ям (44,3%) та безпосередньо собою (48,9%). Респонденти займалися чи займаються спортом (49,4%), вважаючи, що він допомагає у самореалізації (83,4%), а також дотримуються режиму дня (48,3%) та стверджують, що ведуть більш здоровий спосіб життя навчаючись у ВНЗ порівняно зі школою (63,6%).

Тютюн, як психотропна речовина, майже не вважається сучасною молоддю за небажану або таку, що негативно впливає на здоров'я людини. За даними нашого дослідження, 56,7% респондентів мають досвід паління протягом життя. Однак, для деякого – це експериментальні спроби (1-2 або 3-5 спроб) – 10,2% всіх респондентів, для інших – це набуває систематичності (40 і більше спроб) – 17,8%. Поширеність куріння прямопропорційно залежить від сформованої думки молоді про шкоду паління, хоча часто вона стереотипна або взагалі відсутня будь-яка точка зору (4-5%). Саме вони та ті, хто вважає, що ризику нема (1,8%), або при палінні ризик слабкий становлять найнебезпечнішу групу (12,4%).

Переважає більшість опитаних представників молодого покоління має досвід знайомства з алкогольними напоями (83,2%), при чому за отриманими даними випивали за останніх 30 днів 1,3% 40 і більше разів, 0,8% – 20-30 разів, 1% – 10-19 разів, що засвідчує практично щоденне вживання алкоголю. Підкреслимо й інше, а саме:

72,7% протягом життя відчули стан сп'яніння та 46,8% бували у даному стані в останні 30 днів. Зростання показників вказує на тенденцію поширення пияцтва та цілеспрямоване бажання сп'яніти.

Серед респондентів близько 3% не знають про ризик вживання алкоголю, 4% вважає, що нема ризику чи він слабкий (28,7%) при одній-двох порціях, це акцентує увагу на відсутності обізнаності чи певній неадекватності знань молоді.

Дані свідчать про те, що чим більший рівень урбанізації, тим істотніша питома вага тих, хто має досвід спроби наркотиків, основним мотивом є цікавість і прагнення забути свої проблеми (по 0,8%). Попри сформованість думки у студентів стосовно значного ризику вживання будь-якого з видів наркотиків, все ж залишається своєрідна "група ризику", яка переконана у відсутності або слабкому ризику їх для життя, а то і взагалі не знає нічого відносно даного питання. Наприклад: "пробують палати "травку" – 8,35% слабкий ризик та 7,3% – не знають; "палять "травку" – 1,3% вважають, що нема ризику, 5,35% – слабкий та 14% не знають; "пробували наркотик" – 1% вважає, що нема ризику, 5,7% – слабкий та 5,1% не знає; "вживають наркотик ін'єкційно" – по 1% вважають, що нема ризику і ризик слабкий та 3% не обізнані з даного питання.

Отже, основна діяльність соціального педагога ВНЗ має бути спрямована саме на таку молодь, яка потребує об'єктивних сучасних знань, правдивої інформації в поєднанні слів і практичних дій, викорінення легковажного ставлення та стереотипів відносно окреслених проблем, розвитку мотивації здорового способу життя. Основною ж вимогою сьогодення є комплексний підхід до проблеми формування здорового способу життя, який вимагає плідної співпраці інституцій всіх рівнів тощо. Таким чином, ми пропонуємо актуальний проект якісно нової установи, а саме: **Соціально-педагогічної служби ВНЗ**, яка б стала суб'єктом формування ЗСЖ студентів.

Науковий аспект

1. Створити та обґрунтувати концепцію положення та нормативні документи для існування даної Служби. Встановити її доцільність.

2. Побудувати модель Соціально-педагогічної служби ВНЗ як суб'єкту формування здорового способу життя студентів.

Соціальний аспект

1. В якості соціального партнера державних структур, створити соціальні умови для усунення факторів адиктивної поведінки.

Педагогічний аспект

1. Навчити молодь навичкам прийняття рішень, визначенню мети, встановленню норм, умінню цінувати себе, а також власне життєвим навичкам, сформувати навички відмови від пропозицій вживання психоактивних речовин та ін.

2. Визначити найбільш ефективні індивідуальні засоби, форми та методи розвитку особистості.

Психологічний аспект

1. Відповідно до загальної програми роботи з молоддю та індивідуальної програми роботи з окремим студентом, здійснювати комплексну систему заходів щодо діагностики, профілактики, корекції, особистого і соціального розвитку та ін., що спрямовані на забезпечення реалізації положень Державної програми "Освіта" (Україна XXI століття)", "Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті" та інших законодавчих актів даної направленості тощо.

Загальний розділ

1. Співзасновниками Соціально-педагогічної служби ВНЗ може бути СССМ ЖДУ ім. Івана Франка.

2. Педагогічний колектив несе відповідальність перед молоддю та їхніми рідними за їх фізичне, психічне, духовне та соціальне здоров'я.

Основною **метою** Соціально-педагогічної служби ВНЗ має бути створення умов для реалізації комплексу психолого-педагогічних, соціально-педагогічних, інформаційно-консультативних заходів, спрямованих на профілактику негативних явищ у молодіжному середовищі, адиктивної поведінки, а також профілактику ВІЛ/СНІДу, формування у молоді соціально безпечної поведінки, вміння протистояти впливу середовища, формування мотивації на здоровий спосіб життя; зниження приросту захворюваності та виховання високої духовності у стосунках між чоловіком та жінкою на основі гуманності, християнської моралі тощо.

Для досягнення цієї мети передбачається реалізація таких **завдань**:

а) надання соціальних послуг, психолого-педагогічних, соціально-педагогічних, інформаційно-консультативних та інших видів соціальної допомоги, консультування молоді тощо;

б) надання молоді знання з психолого-педагогічних, правових, соціально-медичних питань, необхідних для реалізації соціальних програм;

в) сприяння розвитку лідерських якостей, творчих здібностей, самовираженню, становленню молоді як активних членів суспільства;

г) розробка та запровадження навчально-методичних планів та програми підготовки лідерів (програма "Рівний-рівному") за пріоритетними напрямки діяльності Служби;

д) здійснення соціально-профілактичної роботи серед молоді (просвітницькі проекти, акції; марафони і т.д.), проведення комплексу заходів щодо запобігання негативним явищам та їх подолання;

е) направлення у разі потреби осіб, які звернулися до Служби, до інших закладів, установ, що можуть повніше відповісти їх запитам;

ж) виконання інших функцій відповідно до покладених на неї завдань.

Характеристика Соціально-педагогічної служби ВНЗ

Структура Соціально-педагогічної служби ВНЗ складається з: засновників; адміністрації (керівник Служби); підрозділів: Школи лідерів, соціального інтерактивного театру, власне соціально-педагогічної служби ВНЗ зі штатною одиницею – соціальний педагог.

Служба має здійснювати інформаційний обмін між аналогічними службами створеними у ВНЗ України. Служба має піклуватися про зміцнення своєї матеріальної та економічної бази для реалізації покладених на неї програм, а також вирішенні соціальних проблем співробітників Служби.

Управління Соціально-педагогічною службою ВНЗ

1. Засновник затверджує Статут та Правила внутрішнього розпорядку, а також іншу документацію, якою керуватиметься Служба у своїй діяльності; визначає певні напрямки діяльності та контролює фінансовий бік справ.

2. Безпосереднє управління Службою здійснює її керівник, в обов'язки якого входить: персональна відповідальність за виконання покладених на Службу завдань, затвердження положень про структурні підрозділи та посадові інструкції, видає в межах своєї компетенції накази організаційно-розпорядчого характеру, контролює і організовує їх виконання, призначає і звільняє працівників Служби, застосовує заохочення і накладає дисциплінарні стягнення та ін.

Ми розглядаємо роботу Соціально-педагогічної служби ВНЗ із студентами як професійну діяльність, яка, виходячи із поставлених завдань, змісту роботи із студентами, полягає, в першу чергу, в проведенні профілактичної роботи трьох рівнів: первинна (попередження негативного впливу звичок соціального середовища), вторинна (виявлення груп, які найбільш вразливі до адикції), третинна (спрямована на передбачення прогресу хвороби) профілактика.

Система профілактики має включати в себе такі складові: Створення комплексних груп спеціалістів, які забезпечують соціальний захист дітей (психологи, медики, соціальні педагоги тощо); створення виховного середовища, яке дозволяє гармонізувати відносини молодого покоління зі своїм найближчим оточенням в сім'ї, за місцем навчання, роботи тощо; створення груп підтримки спеціалістів різного профілю; створення суспільних освітніх програм для підсилення привернення уваги до проблем молоді з ненормативною поведінкою (телевізійні та освітні програми тощо); організація вільного часу молодого покоління; інформаційно-просвітницька діяльність [7: 63-66].

Соціальний інтерактивний театр – це не просто вияв творчості, це спроба самостійного, ґрунтовного дослідження негативних процесів суспільства. Театр доносить до масової свідомості серйозні проблеми сьогодення, показує моделі різнобічного їх вирішення. Конфліктний сюжет обов'язково розігрується на сцені, але у його розв'язанні беруть участь не лише "актори", а й глядачі. У будь-який момент глядач може змінити актора і репрезентувати свій спосіб вирішення проблеми. У цьому і полягає принцип інтерактивності [8: 60].

Важливою ланкою Служби є діяльність Школи лідерів. Ця технологія "рівний-рівному" традиційно розглядається в соціальній педагогіці і соціальній роботі як технологія профілактики ранніх статевих стосунків, хвороб, що передаються статевим шляхом (ВІЛ/СНІДу), як технологія громадянського виховання, але може бути використаною і для профілактики насильства. Ознаками цієї технології є: навчання рівних рівними; предметне спілкування, яке спрямоване на формування життєвих навичок, ціннісних орієнтацій щодо здорового способу життя; на активну участь у громадському житті; поширення достовірної інформації та зразків власного прикладу життєвої позиції і досвіду подолання проблем; активні дії підлітків-інструкторів і педагогів-тренерів; спростування стереотипів про названі проблеми [1: 4-5].

Соціально-педагогічна діяльність – різновид педагогічної діяльності, спрямованої на надання допомоги студенту в процесі його соціалізації, освоєнні соціокультурного досвіду та на створення умов його самореалізації. Саме соціально-педагогічна діяльність у ВНЗ потребує наявності соціального педагога, на якого б було покладено виконання діагностичної, прогностичної, освітньо-виховної, правозахисної, організаторської, комунікативної, послужливо-профілактичної функції. Соціальний педагог ВНЗ у своїй соціально-педагогічній діяльності виступає у трьох ролях: радника, консультанта, захисника тощо. Успішна реалізація його діяльності можлива лише при значній підготовці, що включає широке коло знань, умінь і навичок [3: 93].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Концепція освіти "рівний – рівному" щодо здорового способу життя серед молоді України // Пед. газета. – 2000. – № 12. – С. 4-5.
2. Кожухівський О. Формування здорового способу життя учнів та студентської молоді // Соціально-педагогічні проблеми сучасної середньої та вищої освіти в Україні: Зб. наук. праць. – Житомир, 2002. – С. 191-194.
3. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 11. Соціологія. Соціальна робота. Управління: Зб. наук. праць. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2007. – Вип. 5. (Частина I). – 319 с.
4. Полулях А.В. Організаційно-педагогічні умови формування здорового способу життя підлітків // Вісник ЖДПУ, 2003. – Вип. 13. – С. 118-121.
5. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: Підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 384 с.
6. Динаміка поширення тютюнопаління, вживання алкоголю та наркотичних речовин серед учнівської молоді України: 1995, 1999, 2003 роки // О.М. Балакірева (кер. авт. кол.), О.О. Яременко, О.Р. Артюх та ін. – К.: Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2003. – 174 с.
7. Основи здоров'я (Експериментальний посібник для учнів) (III віковий рівень) // Бойченко Т., Колотій Н. – К.: Державний інститут проблем сім'ї та молоді, Український ін-т соціальних досліджень, 2004. – 124 с.
8. Формування здорового способу життя молоді: Навч.-метод. посіб. для працівників соц. служб для сім'ї, дітей та молоді // Т.В. Бондар, О.Г. Карпенко, Д.М. Дикова-Фаворська та ін. – К.: Український ін-т соц. дослідж., 2005. – 116 с.

Матеріал надійшов до редакції 15.11. 2007 р.

Палько И.Н. Социально-педагогическая служба высшего учебного заведения как субъект формирования здорового образа жизни студентов.

Подается модель качественно нового подразделения ВУЗа, деятельность которого основана на действии программ учебного характера, с акцентом на личностном и социальном развитии, со штатной единицей – социальный педагог ВУЗа. Представлены результаты исследований проблемы здорового образа жизни.

Pal'ko I.M. Socially-Pedagogic Service of the Higher Educational Establishment as the Subject of Students' Healthy Way of Life Formation.

The article presents a model of a new quality subsection of a higher educational establishment, which functioning is based on the action of the educational programs, accented on the personal and social development of young people, with such regular unit as social teacher of higher educational establishment. The results of students' attitude to the problem of healthy way of life research are presented.